

MITRA A LA VIL·LA ROMANA DELS MUNTS D'ALTAFULLA

Salvador Codina Mas
s.codina.m@gmail.com

Resum: La finalitat d'aquest article és presentar una proposta virtual de la volumetria i l'ornamentació interior que podia haver tingut el mitreu de la Vil·la romana dels Munts. Per arribar a la meua conclusió prèviament descripció què era en realitat el mitraisme, com eren els seus temples, els mitreus, i com s'organitzava el culte en els mitreus pels seguidors de Mitra. També faig la descripció de les excavacions realitzades i dels elements arqueològics localitzats a la Vil·la, amb la interpretació que en fan els arqueòlegs, i concloc amb la proposta infogràfica de la volumetria del *pronaos* i de la *spaelunca* (recinte per als assistents) amb l'aula de culte.

Paraules clau: Mitraisme, vil·la romana, mitreu, excavació, recreació virtual.

Abstract: The purpose of this article is to present a virtual proposal of the volume and interior ornamentation that the mitre of the Roman Vil·la dels Munts could have had. To reach my conclusion I first describe: what Mithraism actually was; what were their temples, the mithraeums; how the cult was organized in the Mithraes by the followers of Mithras; description of the excavations carried out and the archaeological elements located in the Village, with the interpretation made by the archaeologists; concluding with the infographic proposal of the volumetry of the pronaos and the spaelunca (precinct for attendees) with the worship room.

Keywords: Mithraism, Roman villa, mithraeum, excavation, virtual recreation

Introducció

En les campanyes d'excavació a la Vil·la romana dels Munts dels anys 2004 i 2005, al sud-est de la part posterior del Triclinium, es va excavar en extensió la totalitat de les restes arqueològiques de la zona, ja detectades anteriorment. A partir d'aquesta intervenció va ser possible identificar l'edifici descobert com a mitreu.

En general, el visitant de les restes arqueològiques dels Munts queda bastant sorprès quan se li esmenta de la presència d'un temple de Mitra i no sap ben bé de què es tracta, ja que el déu Mitra, la seva creença i el seu culte, no són gaire coneguts entre nosaltres.

Fig. 1. Aula de culte (MNAT)

Aquest article està fet amb la intenció d'aportar una informació que ajudi a entendre la religió mitraica en el món romà, el perquè de la presència d'un temple mitraic a Altafulla i, basant-me en la descripció que en fan els arqueòlegs i les analogies amb altres mitreus, proposar una possible volumetria i ornamentació del seu interior.

Explicar el context de la presència de les restes d'un temple de Mitra a la nostra vil·la romana, la seva religió i culte, sembla que pot ser aclaridor.

La recent publicació *Vil·la romana dels Munts*, edició científica dirigida per Josep Anton Remolà Vallverdú, és un compendi de les excavacions fetes i dels treballs monogràfics realitzats per especialistes sobre el material resultant de l'excavació. Aquesta publicació ha esdevingut imprescindible per a qualsevol que vulgui conèixer amb profunditat què va representar la Vil·la dels Munts. Aquest llibre ha estat la font d'informació de les excavacions en les quals m'he basat per proposar la interpretació volumètrica de l'edifici, per poder-lo visualitzar infogràficament i oferir una imatge de com podia haver sigut el temple de Mitra de la Vil·la romana dels Munts d'Altafulla.

El mitraisme en l'Imperi romà

Fig. 2. La tauroctonia del Mitreu de Marino

Els coneixements secrets en el mitraisme es transmetien de manera oral, no ha quedat res escrit. La tradició religiosa indoiraniana d'on provenen considera preeminent la transmissió oral, precisa i curosa, respecte a la transmissió escrita. Tan sols ens ha arribat escenografia simbòlica. Totes les figures mitraïques eren símbols de l'univers. Els experts en religions en fan la seva interpretació.

L'especialista en religions orientals Jaime Alvar, catedràtic de la Universitat Carlos III de Madrid, sintetitza així la presència del mitraisme en l'imperi romà: *"Súbitamente, a finales del siglo I d.C., un dios nuevo irrumpe en el Imperio romano con una pujanza extraordinaria: Mitra. Desde ese momento se manifiesta como un dios invicto, que ofrece a sus seguidores un nuevo marco para expresar sus inquietudes religiosas. Los espacios consagrados a él son distintos a los habituales, el culto se organiza con unos rituales novedosos y los fieles constituyen hermandades cerradas y muy jerarquizadas. Para participar en ellas resulta imprescindible superar unas pruebas iniciáticas de las que las mujeres están radicalmente excluidas. Las legiones son el principal vehículo difusor del nuevo culto, y el favor imperial constituye el estímulo imprescindible para su repentino éxito. La paradoja más llamativa es que este dios procede del enemigo más acérrimo del mundo grecorromano: el Imperio persa."* (Mitra, *El Dios que vino de Oriente*, 2016: 1).

Mitra neix com un déu indo-ari, quan Índia i Pèrsia formaven la nació indo-ària, sempre al costat de Varuna, governador del regne del cel i defensor de l'autoritat còsmica. Mitra complementa Varuna en l'aspecte més jurídic. Mitra sap la veritat perquè ho veu tot, és testimoni de la veracitat, preserva els juraments i la bona fe i castiga els que no compleixen. Mitra cobra importància entre els déus medo-perses. La primera vegada que és mencionat el seu nom és en un tractat entre els imperis Hitita i Mitani al voltant de l'any 1400 aC.

La iconografia més comuna al voltant d'aquest déu és la tauroctonia (fig. 2-3). És la imatge principal del mitraisme que representa el moment del sacrifici per part de Mitra del brau sagrat. La llegenda de la tauroctonia ens diu que Mitra, havent caçat el brau còsmic, se'l carrega a l'esquena i el porta a la cova. Quan Mitra va arribar a la cova, un corb enviat pel sol el va avisar que havia de realitzar el sacrifici, i el déu, subjectant el brau, li va clavar el ganivet al flanc. De la columna vertebral del brau

en va sortir blat i de la sang en va sortir vi. El seu semen, recollit i purificat per la lluna, va produir animals útils per a la humanitat. Van arribar llavors el gos, que es va alimentar del gra; l'escorpí, que es va aferrar als testicles del brau amb les seves pinces, i la serp.

Fig. 3. Cautus i Cautopates al costat de Mitra (mitreu de Sidon, Síria)

Mitra, matant el brau, treu el món del caos i hi posa ordre, tot fent un acte cosmogònic. Amb aquest acte posa ordre a un univers caòtic i dona funció a les diferents constel·lacions que actuen sobre el brau sacrificat. La seva sang dona vida a la terra i transmet alè a l'ànima, inicialment de forma incipient, però amb l'adquisició gradual del coneixement dels misteris, portarà l'home a la saviesa del món dels déus i a entendre l'ordre còsmic que els permeti conjurar el caos i la incertesa.

Aquesta escena de la tauroctonia ha tingut diverses interpretacions, però actualment l'escena s'entén com un mapa astronòmic en el qual cada figura representa una constel·lació i la finalitat de sacrificar el brau és donar ordre al firmament.

Israel Campos Méndez descriu: *“El creient s'incorpora a la comunitat després de passar per un procés ineludible pel qual li són revelats els secrets i les cerimònies que simbolitzen aquesta transformació simbòlica que està experimentant... el dia de la seva iniciació és per ell un nou aniversari (el mystes es natus et renatus)”* (2004: 44).

Els seguidors de Mitra volen aconseguir la veritat dels déus i la immortalitat, per això s'inicien en els misteris.

El Pater, amb gorra frígia, màxima autoritat en el culte, és el que transmetia els coneixements i organitzava la cerimònia de la iniciació. Els rituals eren bastant estranys, es parla que els iniciats portarien màscares d'animals. El mitraisme estava totalment vetat a les dones.

Segons Orígenes, les fases de la iniciació als misteris era un recorregut i cada grau superat aniria apropant més l'iniciat cap cel: era com si l'home estigués dividit en set parts i cada una d'elles fos alliberada per una iniciació fins arribar a l'última morada, que era el cel.

L'ànima ha de traspasar set portes per assolir la seva plena realització. És curiós que, de manera recurrent, totes les religions o cultes d'una manera o una altra tenen set graus o set sagraments. Potser és perquè es coneixien set planetes.

Hi havia set nivells d'iniciació als misteris. Segons els entesos, el més probable és que la majoria dels adeptes, com a molt, es quedessin en el quart nivell. Aquests misteris estaven relacionats amb la revelació de la supervivència de l'ànima després de la mort.

Per la saviesa del Pater, màxim oficiant en la comunitat, s'arriba al veritable coneixement.

La cosmogonia està impresa en l'ànima humana que cal despertar. I el despertar d'aquest coneixement de l'ànima és el que esdevé el misteri mitraic.

Mitra a Roma

Jaime Alvar considera que el mitraisme a l'imperi romà fou una religió creada *ex novo* que adopta Mitra, que era una divinitat indoeuropea que vindria a aportar una estabilització i orientació espiritual completament nova en un moment de crisi social en l'Imperi.

Mitra era el déu de la veritat i de l'honestetat. El mitraisme posseïa una solidesa religiosa i oferia un plantejament salvífic important. Es va adoptar sobretot entre comerciants i soldats. El culte místic comportaria un codi en què seria primordial l'honor, la fraternitat i acatar l'autoritat.

L'extensió del culte va ser tan potent que a finals del segle II dC ja era àmpliament practicat per soldats, ciutadans comuns i, fins i tot, esclaus. Durant els regnats dels emperadors del segle següent, el mitraisme va gaudir de prosperitat. El culte va comptar amb el beneplàcit dels màxims governants de Roma. Fins i tot es va associar a la divinitat amb els seus triomfs. Això va fer que s'enlairés encara més el déu oriental. Es va convertir en un dels més atractius entre la població romana.

Les fonts ens diuen que fins i tot l'emperador Còmode es va iniciar en els misteris del déu Mitra. En anar associat a l'estament militar, la majoria dels temples o centres de culte trobats en excavacions es troben en fortificacions frontereres. També n'apareixen cada vegada més a la mateixa Roma o a la propera ciutat portuària d'Òstia.

Com indica Israel Campos: "*Aunque la dinastía Antonina terminó con el gobierno de Cómodo, sabemos que sus seguidores como Septimio Severo, Caracalla e incluso Constantino, fueron adeptos a este culto misterioso e impulsaron su desarrollo a lo largo del imperio. Más tarde, pese a estar instaurado en la sociedad romana y tener el favor de los emperadores, el mitraismo tuvo que dejar paso al credo cristiano*" (2004: 44).

Els primers indicis de la decadència del mitraisme coincideixen amb el moment en què el cristianisme, religió contemporània al mitraisme, va començar a guanyar més adeptes. Aquell moment, que podem datar durant el govern de l'emperador

Constantí, marcaria un punt d'inflexió. Va ser important el fet que els cristians van permetre a les dones practicar el culte, un detall que el mitraisme mai no va tenir en compte i, certament, això li va donar al cristianisme cert avantatge.

Va ser Teodosi I qui l'any 391 dC va decidir il·legalitzar la pràctica del mitraisme i va fer el mateix amb la resta de religions o creences paganes. Tot i decretar-ho, s'ha de dir que no en va promulgar mai les persecucions. Era conscient de l'elevat nombre de ciutadans que ho practicaven (sobretot militars). Que es prohibís no vol dir que no es continués practicant, sinó que es continuava retent culte al déu en la clandestinitat.

El que és evident és que el culte a Mitra fou un dur enemic per la resta de credos contemporanis seus. La prova més evident està en les represàlies que es varen prendre els cristians per esborrar-lo de tot arreu, perquè, com diu la historiadora M. Teresa Juan, *“si va haver-hi un culte que el superés en puresa moral i esperança en una nova vida després de la mort, aquest era el mitraisme”* (2016: 37).

A poc a poc, en bona part per l'interès del cristianisme i pel fet que no admetés les dones, va fer que anés desapareixent de la societat romana. Al segle V dC, els seus conceptes van semblar jugar un important paper en una nova religió: el maniqueisme.

Mitra i Crist

Per les mateixes dates, però amb menys ímpetu, sorgeix el culte a Crist.

Es consideren moltes presumptes similituds entre aquestes dues religions monoteistes contemporànies. Potser una de les errades més importants, segons J. Alvar (2016) indica: *“és (un gran error) identificar el banquet ritual mitraic amb l'eucaristia cristiana. Els seguidors de Mitra celebraven un àpat ritual com la majoria de cultes politeistes, però res ens indica que aquest banquet fos una celebració eucarística en la qual s'ingereix la pròpia divinitat. I si ens fixem en el fenomen del sacrifici observem que en el mitraisme és el déu que celebra el sacrifici, mentre que en el cristianisme es déu la víctima sacrificada. Ambdues pràctiques són radicalment diferents”*.

Els adeptes a les dues religions eren d'origen molt diferent. A part que no s'admetien les dones, J. Alvar, també en el mateix document, diu: *“el mitraisme va tenir expansió entre l'àmbit militar, esclaus i aristocràcia. El cristianisme es difon a partir de les sinagogues per la conversió dels rabins i de comunitats senceres, societat mitjana, dones amb bona economia, comerç, intel·lectuals i progressivament a l'entorn militar”*.

El fet que al Mitreu dels Munts no s'hagin trobat referències al culte mitraic es deuria a l'interès posterior, possiblement cristià, d'eliminar tots els vestigis identitaris del culte a Mitra.

El mitreu (la caverna)

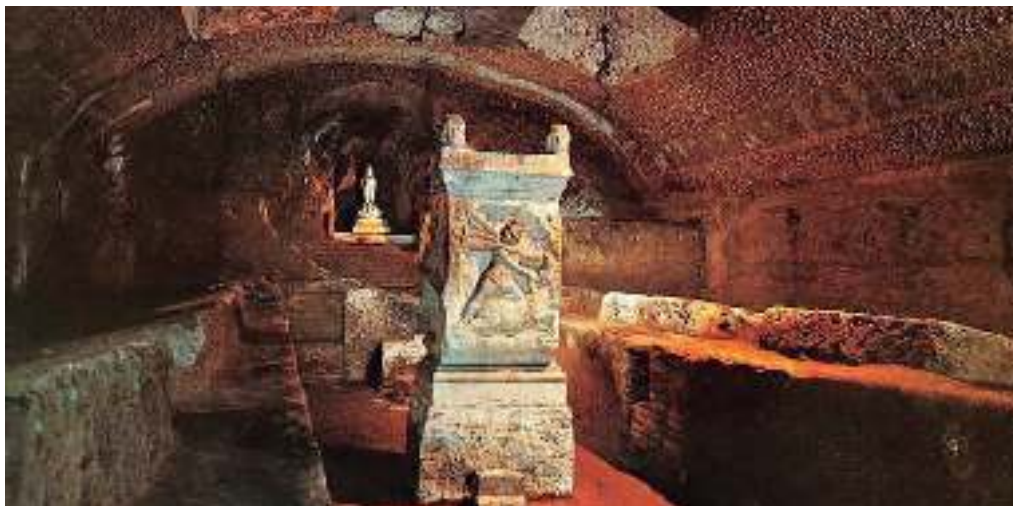

Fig. 4. Mitreu de Sant Climent a Roma

La veritable diferència entre un temple grecoromà i un temple de Mitra rau en el fet que els primers es construïen com una casa per al déu, per exemple Zeus, Hera, Afrodita, etc., i eren temples espectaculars, grandiosos, bellíssims. En canvi, els mitreus i quasi tots els temples iniciàtics, tenien una finalitat diferent, estaven construïts més pensats per a l'home i el seu trobament amb déu. Per tant, eren íntims.

El culte a Mitra es realitzava en temples denominats mitreus (l'latí *mithraeum*, pl. *mithraea*). Aquests espais eren, al principi, cavernes naturals i, més endavant, construccions artificials que imitaven les coves, fosques i sense finestres. Tenien forma de caverna, reproduint simbòlicament la volta celestial. Tenien una capacitat limitada: la major part dels temples no podien acollir més de trenta o quaranta persones.

La historiadora Maria Teresa Juan (2016), en la seva tesi doctoral ens defineix l'espai del mitreu: "*L'speleum es trobava quasi sempre per sota del nivell del terra natural i s'hi baixava per una escala que moltes vegades tenia set graons. Aquesta sala estava dividida per dos podis al llarg de les parets de l'habitació, com un triclini, a on s'asseien reclinats els mystes que participaven en la cerimònia. Per tant, hi havia un passadís central i al fons d'aquest un absis al qual s'accedia quasi sempre per una escala de tres graons, aquí és on es col·locava la tauroctonia i on es desenvolupava la litúrgia i els rituals mitraics. Un dels esdeveniments més importants era el banquet ritual que era un dels actes més emblemàtics del mitraisme. De fet, amb tota probabilitat podríem dir que l'speleum era un refectori a on els mystes menjaven (els animals sacrificats) a l'acabar les litúrgies o s'hi reunien en moltes ocasions per menjar junts. Prova d'això és la gran quantitat de restes de menjar en l'entorn dels mitreus*". (Fig. 5)

La llum moltes vegades només entrava per una petita obertura a la volta, a l'alçada de la tauroctonia, i així s'il·luminava tota l'estança. Tot això ens porta a entendre que es triava un lloc tancat, lúgubre, semienterrat, o enterrat per a les fases de la iniciació als misteris, ja que aquest ambient ajudaria a passar a un altre nivell de la iniciació.

En un mitreu típic poden distingir-se tres parts:

- *Pronaos* (l'avantcambra), que seria el magatzem, vestuari, cuina, lloc de pas...
- *Lspelaeum* o *spelunca* (la caverna), sala rectangular decorada amb pintures i dues banquetes llargues al costat de cadascuna de les parets per als banquets sagrats.
- El santuari al fons de la cova, on hi havia l'altar i la imatge —en pintura, baix relleu o estàtua exempta— de Mitra donant mort al brau, coneguda com *Mitra Tauròctons*.

S'han trobat mitreus en molts dels països que van pertànyer a l'imperi romà. Alguns han estat convertits en criptes sota esglésies cristianes. La major concentració de mitreus es troba a la capital, Roma, i al port d'Òstia, però també se n'han descobert en llocs tan distants entre si com el nord d'Anglaterra i Palestina. La seva distribució per la geografia de l'Imperi està en relació amb les casernes i instal·lacions militars.

A Hispània destacarem també els mitreus de Mérida, Cabra i Lugo, entre altres.

Un altre tipus de les imatges de Mitra és la del banquet, on està representat ell i el déu Sol menjant junts després d'haver sacrificat el bou.

Probablement, els banquets serien el nexa d'unió entre l'iniciat i el mateix Mitra, o entre l'iniciat i el sol.

Fig. 5. Escena de culte mitreu

El mitreu dels Munts

Fig. 6. Conjunt del mitreu dels Munts (foto de l'autor)

Referint-se al mitreu dels Munts, el catedràtic Jaime Alvar (2020), primera autoritat a Espanya en l'estudi de religions orientals, en diu: *“Se trata con total verosimilitud del mitreo privado de un destacado funcionario imperial; en él rendían culto los miembros de la familia del propietario, incluidos sus esclavos y libertos, como se atestigua en otros casos conocidos, por ejemplo, en Lugo”*

“El mitreo de Els Munts nos permite asegurar que antes de que se construyera el gran mitreo de Mérida, ya en el territorio de Tarraco estaba implantado el culto, al menos en una villa aristocrática, propiedad de un legado imperial a mediados del siglo II y, probablemente, propiedad de altos magistrados con anterioridad, lo que abre una vía de aproximación a los verdaderos promotores de la implantación del culto en la Península, es decir, agentes imperiales”.

Si bé les restes arqueològiques que ens han arribat del mitreu de la Vil·la dels Munts són escasses, sí que ens permeten definir allò que, probablement, hauria pogut ser el volum de l'edifici del temple de Mitra.

L'edifici es va afegir a la vil·la ja existent, segurament en l'ampliació de la segona fase (a la segona meitat o finals del segle I dC). El temple de Mitra fou construït en un lloc preferent dintre de la vil·la, al costat del sumptuós *triclinium*, amb accés des del corredor que uniria la casa amb els banys meridionals.

La construcció del mitreu es feu “ex novo”, transformant el porxo meridional del *triclinium* en passadís d'accés exclusiu al temple i edificant el conjunt de peces del recinte del temple: *pronaos*, caverna i centre de culte.

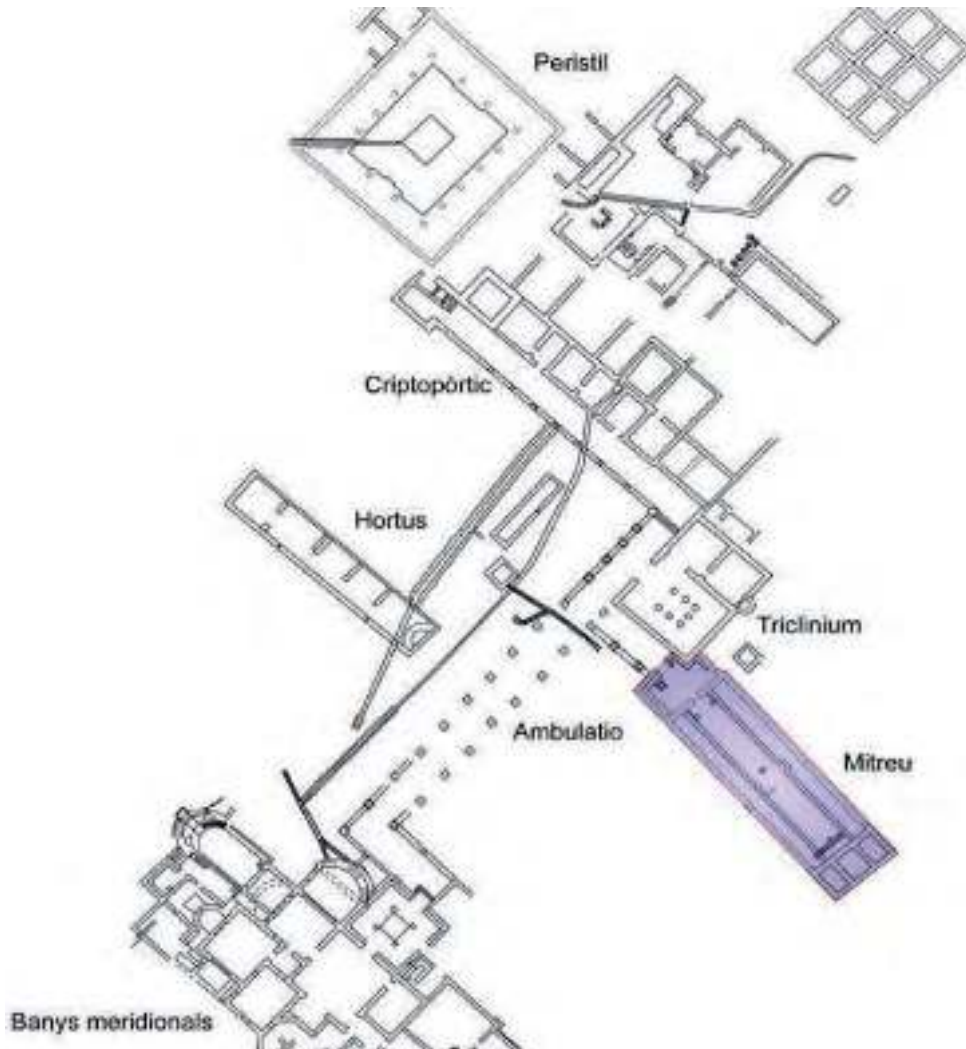

Fig. 7. Situació del mitreu

Com es pot observar a la fig. 7, crida l'atenció que el conjunt de la construcció del temple tingui un intencionat canvi respecte a l'ortogonalitat de tota la vil·la, segurament per la motivació astral a la qual estaven tan vinculats els seguidors de Mitra.

Generalment, els temples de Mitra tenen el referent originari en la cova en què Mitra va fer el sacrifici, la tauroctonia, que ells recorden en els seus oficis. Aquesta

cova, fosca, amb referents astrals i generalment petita, es personalitza en els nombrosos mitreus romans trobats a occident. La ubicació del mitreu dels Munts, en un lloc preferent dintre de l'ostentosa vil·la, així com les seves dimensions de 30 x 8,2 m (mesures interiors de la caverna i l'aula de culte), més gran que el mitreu de les termes de Caracal·la, fan que sigui considerat el més gran de l'occident romà. És, doncs, un mitreu excepcional.

Els arqueòlegs, de moment, no veuen clar el perquè de la seva construcció a la Vil·la dels Munts. Possiblement va ser dels primers mitreus d'Hispania.

Hi ha una hipòtesi que es troba reflectida en la darrera publicació dirigida per J.A. Remolà (2023), en la qual, d'acord amb les referències trobades als Munts, es podrien vincular a la presència de l'emperador Adrià l'any 122 a Tàrraco i, segurament, als Munts. La seva visita, programada amb molta antelació, donaria peu a relacionar la construcció del temple de Mitra al fet que a l'emperador, com a legionari que fou a Orient, se'l considerava practicant de la religió mitraica i se'l volia obsequiar en aquest sentit.

Elements trobats al mitreu. (Fig. 8)

1. Zona cultural tripartida
2. Canonada possiblement de desguàs
3. Hexaedre semicircular possiblement per al ritual del bateig
4. Base de pedra amb cercle d'encaix per escultura
5. Mur baix d'opus *caementicium* amb blocs de pedra (base de columna). La cara visible anava revestida d'opus *signinum* pintat de vermell
6. Pilar amb base de l'antic pòrtic d'accés
7. Llindar monolític d'accés pronaos
8. Fust de columna
9. Pedra amb contacte amb el foc de cuinar els sacrificis
10. Bancada de 0,60 m
11. Murs d'opus *signinum* amb recobriment vermell
12. Nínxol quadrangular relacionat amb la litúrgia mitraica.
13. Mur baix diferenciant paviment
14. Base de paviment de morter (per possible mosaic de tesselles)
15. Bancada elevada per recolzar-se els assistents
16. Bloc de pedra base columna dividint mur en set espais

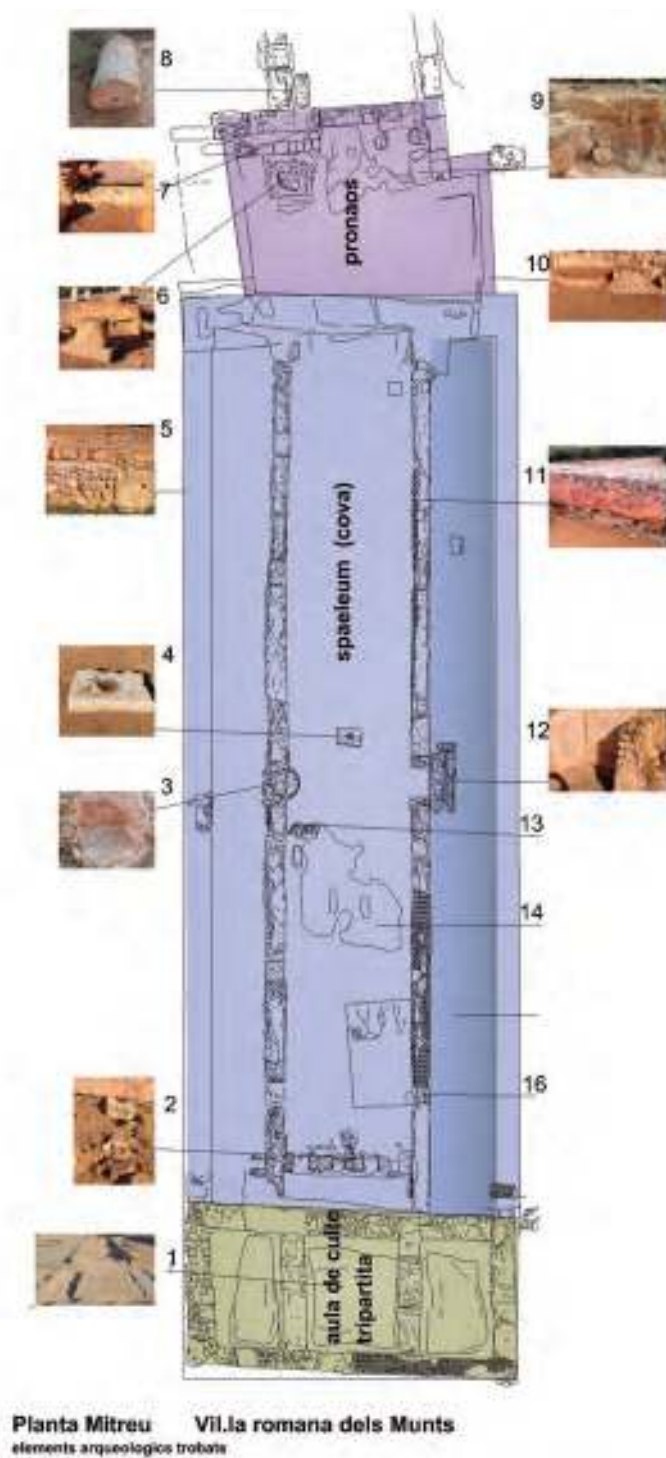

Fig. 8. Planta excavació del mitreu (foto de l'autor)

L'excavació del mitreu

La millor descripció dels espais del mitreu excavats és la dels arqueòlegs que han inclòs en el llibre *“La Vil·la romana dels Munts”* (2022), de la qual faig un extracte.

Fig. 9. Hexaedre del ritual de bateig (foto de l'autor)

El conjunt del temple de Mitra estaria format per diversos cossos:

1. Pronaos
2. Caverna/ aula de culte

1. Pronaos

J. A. Remol el descriu com: *“Àmbit de planta irregular (aproximadament 5x7,68 m) per compensar la desviació de l'edifici mitraic en relació amb l'ortogonalitat general de l'edifici del segle II.*

Per la ubicació i característiques s'interpreta com una avantcambra (pronaos) de la gruta on tenia lloc el banquet ritual, però no es coneix amb exactitud la funció d'aquest espai de recepció.”

Pel que fa als elements estructurals de l'àmbit: *“El mur —i possiblement, la resta de murs de la peça, excepte l'angle exterior del triclinium— es va construir amb un sòcol*

de pedres irregulars lligades amb morter i alçat de tovot revestit amb una capa pictòrica” (2023:123).

La coberta aniria segurament suportada per cabirons de fusta amb entrebigat de canya i calç.

2. Caverna/aula de culte

Com diu J.A. Remola (2023), *“a través d’una porta situada en el mur de fons del pronaos s’accedia a la caverna, culminada per l’aula de culte tripartida. La caverna mesura 25,75 m de llargada per 8,2 m (mesures interiors), mentre que l’aula de culte té unes dimensions de 4,1 m de llargada per 8,2 m (mesures interiors), i està dividida en tres àmbits” (2023:125-126).*

“Dins de la gruta o caverna —speleum, antrum, crypta o templum— tenien lloc els rituals vinculats als misteris mitraics. En especial, la celebració d’un àpat ritual que els graus iniciàtics superiors compartien amb la divinitat. L’arquitectura del santuari tenia, generalment, una planta rectangular amb un corredor central que separava dues banquetes (podia) on els participants s’estenien pel banquet. Les mirades es dirigien cap al fons, on es localitzava l’aula de culte presidida per la tauroctonia-pintada, en relleu o escultura, la mort del brau per part de Mithra, episodi principal de la seva vida mítica. Sovint l’espai interior intentava reproduir la gruta natural on va néixer el deu un 25 de desembre i on va tenir lloc l’enfrontament amb el brau. La coberta, on s’obrien les obertures zenitals que il·luminava l’interior, també volia recordar el cosmos particular que era tan rellevant en la doctrina.

La disposició dels blocs de pedra del Medo-Soldó en els murets que delimitaven les banquetes pot indicar l’existència d’una columnata que sostenia el tram central de la coberta. Els blocs, enfrontats amb més o menys precisió, segmenten longitudinalment la gruta en set espais, una xifra amb una forta càrrega simbòlica en el món mitraic (set graus iniciàtics).”

A la part central de la banqueta dreta veiem un hexaedre semicircular possiblement pel ritual del bateig i a la part esquerra un nínxol quadrangular, ambdós amb desguàs. La historiadora M. Teresa Juan (2016) suggereix que tindrien una relació funcional vinculada amb l’aigua. L’historiador J. Alvar (2020) en “Mitra en Hispania” diu: *La alteración en la estructura de los bancos en su parte central para permitir la presencia de dos hoquedades, una rectangular y la otra circular, me hace pensar que su misión es determinar el lugar por el que las almas descenden a la tierra y por el que migran.*

Proposta de volumetria i ornamentació de la caverna (spaelunca) del mitreu

En la descripció de l’excavació que fa l’arqueòleg J.A. Remolà, ja ens indica: *“La disposició dels blocs de pedra del Medo-Soldó en els murets que delimitaven les banquetes pot indicar l’existència d’una columnata que sostenia el tram central de la coberta”.*

Fig. 10. Mur banqueta amb bloc de pedra (foto autor)

Fig. 11. Fust columna (foto autor)

Fig. 12. Secció constructiva de la caverna (perspectiva autor)

Aquesta columnata sobre els dos murets centrals paral·lels de 26 m de llargada amb pedres embegudes en l'obra, ordenades a sis per banqueta, com també la presència en l'entorn del mitreu de parts del fust de columnes, ens fa entendre que sobre cada pedra embeguda en el muret molt possiblement hi aniria una columna i possiblement fos d'ordre toscà. Per tant, sobre cada muret de les banquetes trobaríem sis columnes amb una línia de bigues de fusta entre els capitells de les columnes,

suportant una paret d'*opus caementicium*. Aquestes dues parets, sostingudes per la columnata, suportarien les encavallades de fusta de la coberta cobrint el passadís central. (Fig. 12).

Aquest tipus de disposició de coberta s'interpreta que seria la que cobriria també el Mithraeum de Walbrook a Londres (Fig.13). Aquest mitreu, descobert l'any 1954, es considera que disposaria de dues files de columnes, per les empremtes circulars de columnes sobre les banquetes.

Donat que la volta de la caverna, *spelunca*, on Mitra mataria el brau, es considerava la representació astronòmica de l'univers, el fet de cobrir el passadís central amb una volta correguda, segurament de calç amb reforç d'encanyissat, encaixaria perfectament amb la representació de la cosmologia, representada possiblement per estrelles. D'aquesta mena d'ornamentació en tenim mostres en altres mitreus (Fig. 14).

Fig. 13. Mithraeum de Walbrook (Londres)

Fig. 14. Mitreu de Dura-Europos

Les columnes delimitarien els espais corresponents dels set graus que, a cada banda del passadís central, ubicarien els adeptes mitraics segons el grau a què pertanyrien.

A partir dels fusts de columna trobats en el mitreu i la proporció que té el diàmetre amb relació a l'alçada en l'ordre toscà, la columna és de 12 mòduls i es podria establir l'alçada aproximada de les columnes.

Els espais laterals sustentats per cabirons de fusta entre els murs laterals exteriors i les jàsseres de fusta sobre columna, quedarien més baixos, cosa que encaixaria amb la idea de baixes alçades de l'*spaelunca*.

Fig. 15-16. Reconstrucció exterior i interior del Mithraeum De Walbrook (Londres)

L'espai del *pronaos* té forma trapezoidal per fer de ròtula entre l'eix del passadís d'accés i l'eix modificat del mitreu. La coberta del *pronaos* es resoldria amb cabirons de fusta, recolzats sobre el mur d'accés des del passadís i la paret del mur d'entrada a la caverna del mitreu.

Pel que fa a l'aula de culte, vista la disposició dels fonaments en aquesta zona, els murs de maçoneria de les parets es rematarien en tres voltes, segurament a diferent alçada, executades amb morter de calç encofrat.

L'interior del mitreu, segons el color que mostren els murets i les columnes, serien de color vermell, amb diferents símbols que mostrarien la iconografia del mitraisme, generalment dibuixat monocolor de tonalitats fosques.

Del paviment de la caverna s'ha trobat el que devia ser la base del mosaic. Els sacrificis d'animals i els batejos dels nous ingressats amb la sang del sacrifici s'haurien de netejar i per a l'evacuació de l'aigua de la neteja disposaven d'una canalització directa a l'exterior.

Es complementaria el recinte amb abundants mostres de simbologia mitraica en forma de pintura a les parets o escultura. L'altar principal estava sempre presidit per la imatge, pintura o escultura representant de la tauroctonia, l'escena més important del mitraisme.

Dintre de la caverna del mitreu, les dues accions més importants que s'hi celebraven eren, commemorar el banquet que Mitra va fer amb el sol, que era l'àpat en què es sacrificaven animals, es cuinaven i eren menjats posteriorment pels adeptes assistents. La segona funció de l'assistència era procedir als rituals en què els adeptes feien les proves per avançar en els graus de la iniciació i el coneixement dels misteris.

Conclusió

Fetes les anteriors consideracions, proposo una volumetria per a l'edifici del mitreu de la Vil·la dels Munts amb una escenografia interior reflectint com s'organitzaria l'espai de culte. Adjunto tres vistes virtuals: el *pronaos*, la caverna en conjunt i, ja més en de-

tall, la caverna amb l'aula de culte, amb la imatge imprescindible de la tauroctonia que presidiria el culte. Cal fer referència al fet que l'interior de la caverna ens l'hem d'imaginar més aviat fosc, cavernós, però, amb la voluntat de donar a conèixer al lector diferents aspectes d'aquest espai de culte mitraic, en la infografia es presenta més lluminós.

Confio que aquestes imatges de com podria haver estat el mitreu dels Munts ens ajudin a fer més entenedor el temple de Mitra de la vil·la i, en conseqüència, ens faci valorar encara més les restes arqueològiques que ens han arribat d'aquesta vil·la tan important.

Recreació infogràfica del mitreu de la Vil·la romana dels Munts

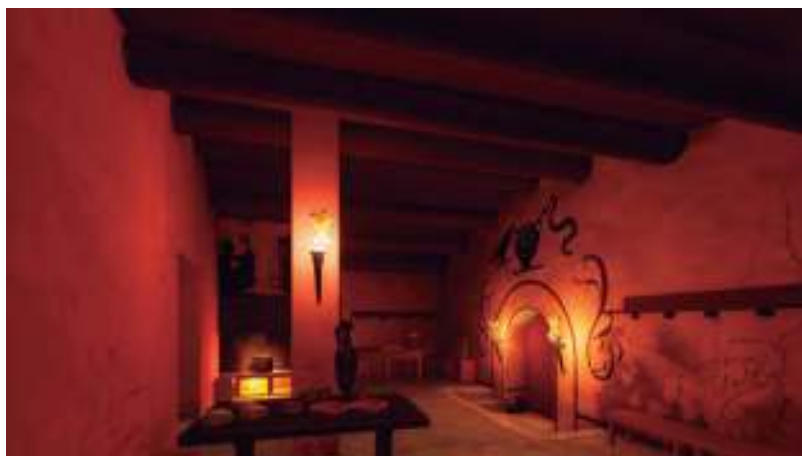

Fig. 17. Mitreu de la Vil·la dels Munts. *Pronaos* (infografia de l'autor)

Fig. 18. Mitreu Vil·la dels Munts. *Caverna conjunt* (infografia de l'autor)

Fig. 19. Mitreu Vil·la dels Munts. *Caverna i aula de culte* (infografia de l'autor)

Bibliografia

- ALVAR, Jaime. (2020). “*Mitra en Hispania, Estudio Histórico I y 2*”. [en línia] Biblioteca virtual Universidad Carlos III de Madrid. <https://3.03.01.0. Mitreo. Mitra en Hispania. Humanidades UC3M>.
- ALVAR, Jaime (2016). “*Mitra, el dios que vino de Oriente*” Cultura Clasica. [en línia]. Biblioteca virtual Universidad Carlos III de Madrid. <https://culturaclasica.com/mitra-el-dios-que-vino-de-oriente>.
- CAMPOS, Israel (2004). “*Espacio y práctica cultural de los misterios Mitraicos*”. [en línia]. Universidad de las Palmas. Espacio y práctica cultural de los misterios mitraicos | Vegueta: Anuario de la Facultad de Geografía e Historia (ulpgc.es)
- JUAN, María Teresa (2016). “*Testimonios y documentos del culto de Mitra en el Imperio romano*” Tesis doctoral. Pàg. 38-44. Universidad de Alicante.
- ORTEGA, Pedro (2020). “Occidente pudo ser mitraico” [en línia]. <https://Occidente pudo ser mitraico - Jot Down Cultural Magazine>
- REMOLA, Josep Anton (2023). *Vil·la romana dels Munts (Tarraco)*. Pàg. 121-130. Ed. Departament Cultura Generalitat de Catalunya i MNAT.
- ROMERO, Claudina (2016). *Iconografía mitraica en Hispania*. Tesis doctoral Universidad Complutense de Madrid.